

İSLÂM ÜLKELERİNDE EĞİTİM KONGRESİ

Editör

M. HİLMİ ÖZEV

İSTANBUL

TASAM YAYINLARI: 37, Eğitim Serisi: 1

İSTANBUL Şubat 2009

ISBN: 978-975-6285-39-8

Tasarım, kapak tasarımı: Creatica

Baskı: İhlas Gaz.

Halicılar Cd. No: 100 34080 Fatih / İSTANBUL - TURKEY

Tel: +90 212 635 61 51 (pbx) Faks: +90 212 532 58 82

www.tasam.org • e-mail: tasampublications@tasam.org

İlk Basım 2009

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi “Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma”

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi Organizasyon Komitesi

Prof. Dr. Ali ÖZEK

Doç. Dr. Ahmet KAVAS

Dr. Engin SELÇUK

Dr. Almagül İSİNA

Fatma Günce KANLI

Muharrem Hilmi ÖZEV

Caner SANCAKTAR

Ufuk TEPEBAŞ

Oğuzhan KÖSE

Bahar AKBULUT

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi “Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma”

Editör: M. Hilmi ÖZEV

İstanbul: Tasam Yayınları, 2009

464 s. ; 14x21 cm. - (Tasam Yayınları; 37, Eğitim Serisi: 1)

ISBN

978-975-6285-39-8

UGANDA’DA İSLAMİ EĞİTİMİN DURUMU

Muhammad K. MAYANJA

Kurumsal Yönetim, Eğitim ve Gelişme Enstitüsü (IGED)

1.0 Giriş

Uganda, İslam Konferansı Örgütüne (İKÖ) 1974 yılında, merhum General İdi Amin Dada’nın liderliği altında katıldı ve o zamandan beri İKÖ üyeliğini devam ettirmektedir. Uganda’da Müslümanlar azınlık olmasına rağmen, Uganda’nın politik denkleminde esaslı ve çok önemli bir grubu temsil ederler. İlaveten, Uganda’nın üyeliği, her türlü yol yapımı, şeker işleri, Owen şelaleleri uzantısında elektrik üretimi, Uganda’da bir İslami Üniversitenin kurulması gibi Uganda’ya yarar sağlayan birçok proje desteği için milyonlarca dolara erişime olanak tanımıştır.

Ülkedeki Müslüman profili ile ilgili doğru verileri bulmak zor olup, bu da Uganda’da İslam’ın ve Müslümanların gelişmesini zorlaştırmaktadır. Uganda’daki Müslümanlar hakkında doğru bilgi ve profilin eksikliğine rağmen, Müslümanlar, ülkede kendilerini geliştirmede önemli potansiyele sahip güçlü bir topluluğu teşkil ederler ve Uganda’nın bölgedeki stratejik konumunu kullanarak ülkelerinin ve böylece bütün Orta ve Güney Afrika bölgesinin kaderini şekillendirmeye katılma potansiyeline sahiptirler.

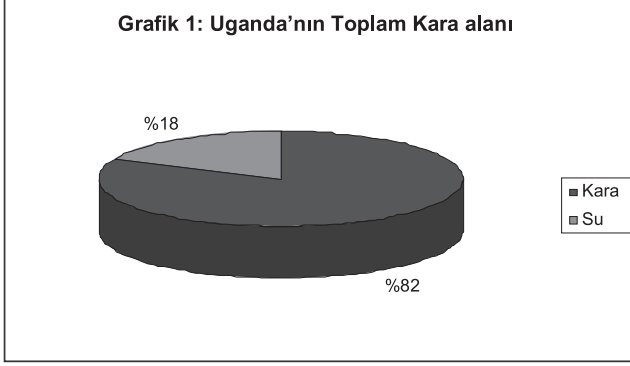
Bu inceleme, Uganda ülkesinin profilini özetlemekte, Uganda’daki İslam Eğitiminin tarihini tartışmakta ve müdahalenin gerektiği kritik alanlar da dâhil, eğitimde Müslüman profilini çıkartma girişiminde bulunmaktadır ve son olarak idarede Müslüman katılımına göz atmaktadır.

2.0 Uganda Ülke Profili

2.1 Coğrafi Konum

Uganda, Afrika Kıtasının merkezinde ve kalbinde, ekvator boyunca stratejik olarak konumlanmış olup, Afrika’nın Büyük Göl Bölgesinin çekirdeğini oluşturan, Afrika’nın en büyük tatlı su gölü olan ve böylece Sudan ve Mısır’ın hayat kaynağı Nil Nehrinin kaynağını oluşturan Viktorya Gölünün en büyük bölümünü sınırları içerisinde bulundurmaktadır. Ülke karayla çevrili olmasına rağmen Kongo Demokratik Cumhuriyeti üzerinden Atlantik Okyanusuna ve doğuda hem Kenya ve hem de Tanzanya üzerinden Hint Okyanusuna bağlan-

maktadır. Ülkenin mükemmel bir iklimi vardır. Başkent olan Kampala'nın ortalama sıcaklığı 22 C olup, yıllık yağış 1386 mm.dir. Ülkenin tamamı yeşil çayır-
yırlarla kaplıdır. Toplam yüzölçümü 241,551 Km² olup bunun 197,323 Km² 'si
kara ve 44,228 Km² 'si sudur (bakınız grafik 1)

Kaynak: 2002 Uganda Nüfus ve Konut sayısı

2.2 Demografik yapı

Uganda'daki son nüfus sayımı 2002 yılında yapıldı ve o zaman nüfus 24,4 milyondur. Günümüzde nüfusun 28,4 milyon olduğu tahmin edilmektedir (Demografik yapı için bakınız Tablo 1).

2.3 Ekonomik durum

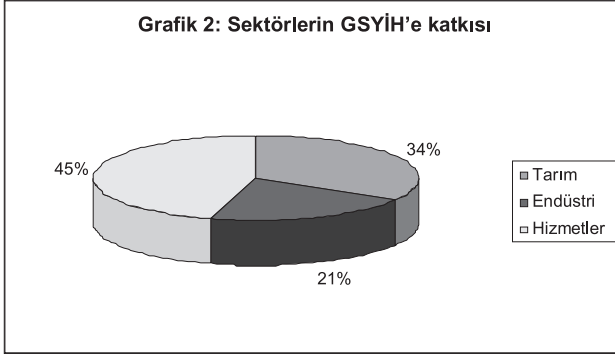
Uganda ekonomisi hala ağırlıklı olarak kırsal alanlarda küçük çiftçiler tarafından yapılan tarıma dayalıdır. 1970'lerin ve 1980'lerin ekonomik krizi döneminde ekonomi hızla kötüleşmiş ve devlet birçok kamu işletmesini özelleştirmek ve ekonomiyi serbestleştirmek zorunda kalmıştır. Ülkenin ekonomiyi liberalleştirmesine rağmen, iş yapma maliyeti hala yüksektir ve bu yolsuzluk ve yakın dostane ilişkiler ile daha da kötü duruma gelmektedir. Son 15 yılda ülke %5,3 ile yüksek bir büyüme hızı yakalamıştır ve Gayri safi Yurtiçi Hâsıla 9778 milyar ABD Dolarıdır, bu da kişi başına 360 ABD Doları GSYİH demektir. Yakın geçmişte Kongo sınırında olan Albert Gölü civarında Petrol bulunmuştur ve sondajlar başlamıştır.

Tablo 1: Uganda Nüfusunun Durumu 2007

Nüfus Özellikleri	2002 sayımı	Tahmin 2007
Toplam nüfus	24.4 m	28.4 m
Nüfus büyüme oranı	%3.2	%3.2
Kırsal nüfus	%12.2	%15.1
Doğurganlık oranı	6.9	6.7
Yeni doğan ölüm oranı her 1000 doğum için	88	76
HIV yaygınlık oranı	6.1	6.4
Ortalama ömür		46
15 yaş altı nüfusun yüzdesi		%49

Kaynak: 2007 Uganda Nüfus Durumu

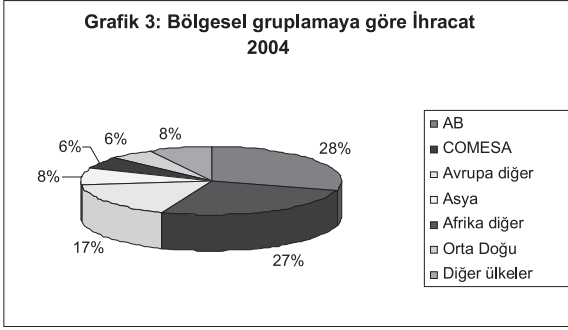
Sektörlerin GSYİH’ye katkıları Grafik 2’de gösterilmektedir. 1980’lerde %60’ın üzerinde katkı sağlayan tarım düşmekte olup, şimdilerde %34’lük bir katkıda bulunmaktadır. Bu, endüstri ile hizmet sektörlerinin büyüyerek GSYİH’den daha fazla pay aldıkları ve tarımın payının düştüğü kalkınma eğilimleri ile uyumludur.

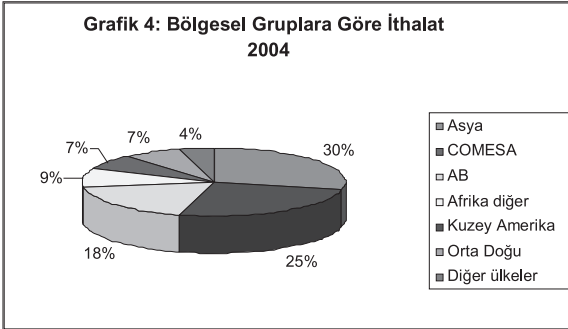
Kaynak: Bütçe Referansları 2005/06 Ticaretin Entegrasyon Teşhisi incelemesi.

Grafik 3 ve 4, sırası ile ihracat ve ithalatı bölgelere göre göstermektedir. Avrupa Birliği, Uganda’nın ihracatının %28’ini almakta, bunu Uganda’nın ürünlerini %27 oranında alan Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) takip etmektedir. Uganda’nın İKÖ üye ülkeleri ile ticari bağları %17 ile üçüncü sırayı almaktadır. 2004 ve 2005 yıllarında ana ihracat kalemleri; kahve, pamuk, çay, tütün ve balık idi. 2004 ve 2005 yıllarında toplam ihracat 786,3 Milyon ABD Doları olmuştur.

İthalat başlıca Asya (%30), COMESA (%28), Avrupa'dan (%18) yapılmaktadır (Bölüm 4'teki detaylara bakınız). 2004/5 yıllarında toplam ithalat 1,600.0 Milyon ABD Doları olmuştur. Ana ithalat kalemleri, gıda, içecekler, yakıt ve yağ, ulaşım donanımı ve endüstriyel malzemeler ve yatırım malları olmuştur.

Kaynak: Bütçe Referansları 2005/06 Ticaretin Entegrasyon Teşhisi incelemesi

Kaynak: Bütçe Referansları 2005/06 Ticaretin Entegrasyon Teşhisi incelemesi.

2.4 Uganda Eğitim Profili

Eğitim, Uganda'da en hızlı büyüyen endüstridir. Son 25 yıl içinde kayıtlar 3 mislinden fazla artmıştır. Bu sektördeki dikkat çeken gelişme, bütün seviyelerdeki eğitim kurumlarında özel yatırımın büyümesidir. Yüksekokul ve Üniversite seviyesinde bile, Kamu Üniversitelerinin kabul ettiği özel öğrenci

adedi devletin desteklediği öğrenci sayısından fazladır. 1997 yılında, okulların maliyetini azaltarak ilkokullara erişimi yaymak amacı ile yeni bir devlet girişimi olan Evrensel İlkokul Eğitimi (UPE) uygulanmıştı. 1996 yılında 3,1 milyon olan ilkokula kayıt rakamı, 1997 yılında %68 artarak 5,2 milyona çıkmıştır. 2004 yılında kızların ilkokula katılma oranı %49 olmuştur. Ancak ilkokullarda, özellikle de kırsal kesimde olanlarda, giderilmesi gereken birçok eksik mevcuttur. Uganda’nın eğitim profili tablo 2 ve 3’te özetlenmiştir.

Tablo 2: Uganda’da kayıt oranları, 2004

Tip ve Seviye	Oranlar
Okuryazar oranı (15 yaş ve üzeri)	%69
İlkokula kayıt (yaş grubunun %’si)	%90
Orta öğretim kaydı (yaş grubunun %’si)	%15
Yüksekokul kaydı	%2

Kaynak: İstatistikî Özet, 2006

Tablo 3 Öğrencilerin kayıt özeti: İlkokuldan Üniversiteye kadar 2005

Seviye	Kurum adedi			Kayıt		
	Devlet	Özel	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
İlkokul	11,883	5,924	17,808	3.642.568	3.561.311	7.223.879
Ortaokul	843	3.536	4.379	400.603	327.748	728.562
Yüksekokul kurumu	17	113	130	28.746	17.460	46.206
Üniversiteler	5	22	27	44.807	33.127	78.107

Kaynak: Uganda Eğitim İstatistikleri Özeti MESB 2005 ve Yüksek Öğretim Durumu, Yüksek Eğitim Ulusal Konseyi, 2005

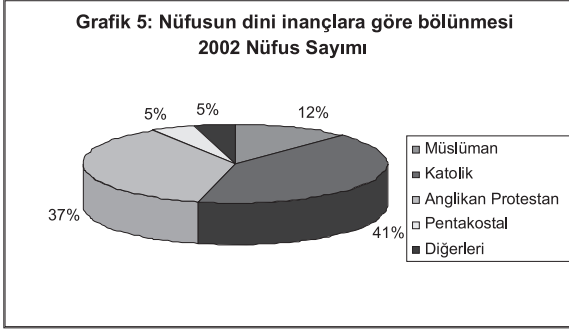
2.5 Müslüman nüfus

2002 nüfus sayımı, Uganda’da o zamanki Müslüman nüfusun 2.953.800 ile %12,3 olduğunu belirtmektedir. Müslümanlar kentsel bölgelerde yaşıyordu, bunların %20,6’sı kentsel bölgelerin iç kısımlarında ve %11,2’si ise kırsal kesimlerinde yaşıyordu. Nüfus sayımlarına, nüfusları gerçek rakamlardan daha az gösterildiği nedeniyle Müslüman topluluklar tarafından itiraz edildi. Bazı tahminler Müslümanların nüfusunu resmi tahminlerin iki misli olarak değerlendiriyordu, bu da yaklaşık %25 demektir. Ancak deneysel bulgularla Müslümanların sayımını yapmak ve rakamları tartışmak için hiçbir girişimde bulunulmadı. Doğru rakamların eksikliğinde, bizim tablo 4 ve Grafik 5’te verilen resmi rakamlara göre hareket etmemiz gerekmektedir.

Tablo 4: Dini inançlara göre nüfus dağılımı, 2002 Nüfus sayımı

	1991 nüfus sayımı		2002 nüfus sayımı	
Din	Toplam	%	Toplam	%
Müslüman	1.758.100	10.5	2.953.800	12.3
Katolik	7.426.500	44.5	9.921.400	41.6
Anglikan Protestan	6541,800	39.2	8.753.800	36.6
Pentekostal Hristiyan	MD	MD	1.128.000	5.0
Diğerleri	945,300	5.7	1.084.200	3.4
Toplam	16.671.700	100	23.841.300	100

Kaynak: 2002 Uganda Nüfus ve Konut sayımı, Analitik Raporu, Nüfusun bileşimi

Kaynak: 2002 Uganda Nüfus ve Konut sayımı, Analitik Raporu, Nüfusun bileşimi

Tarihsel olarak Uganda'da İslam, gerçekten yerli halka ait bir din olup, hiçbir belirli kavim veya ırk veya coğrafi alanla bağlantılı değildir. Ancak Müslümanlar kırsal kesimlerden çok şehirlerde yoğunlaşmışlardır. Tarihsel amaçlar açısından İslam'ın ilk geldiği ve dolayısı ile diğer yerlere göre daha derinlemesine yerleşik olduğu bazı bölgeler mevcuttur. Tablo 5, İslam'ın Uganda'da coğrafi dağılımını göstermektedir.

Tablo 5: Müslümanların Uganda’da coğrafi dağılımları

Din	Konut		Bölge			
	Kentsel	Kırsal	Merkezi	Doğu	Kuzey	Batı
Müslüman	20.6%	11.2%	18.4%	17%	8.5%	4.5%
Katolik	37.6%	42.2%	41.2%	29.6%	59.2%	40.6%
Anglikan Protestan	31.9%	37.4%	31.0%	43.0%	25.3%	45.2%
Pentekostal	6.6%	4.5%	5.9%	6.1%	3.1%	3.4%
Diğerleri	3.3%	3.6%	3.6%	3.4%	4.0%	6.3%

Kaynak: 2002 Uganda Nüfus ve Konut sayımı, Analitik Raporu, Nüfusun bileşimi

3.0 Uganda’da İslami Eğitimin Tarihçesi

3.1 Uganda’ya İslam’ın gelişi

İslam Uganda’ya 1844 yılında, Misyonerler tarafından Hristiyanlığın 1860’ların sonlarında tanıtılmasından 33 yıl önce geldi. İslam Uganda’ya Güneyden Zanzibar ve Tanzanya üzerinden ve ilaveten Kuzeyden Mısır ve Sudan’dan geldi. İslam’ı Uganda’ya Zanzibar üzerinden getirenler Afrikalı Araplar olmasına **rağmen**, Sudan ve Mısır’dan gelenler sömürge ordusunda vazifeli olan askerlerdi. Ne tüccarlar ne de askerler Müslümanlığı yaymayı ana iş-tigal konusu olarak sürdüren kişilerdi. Bunlar, iyi organize olmuş misyoner çabalarından ziyade, dava faaliyetlerine boş zamanlarında ikinci bir faaliyet olarak devam eden kişilerdi. Zanzibar’dan gelen grubun başında Ahmed İbrahim bulunuyordu.

Uganda’ya gelen Afrikalı Araplar, sömürgecilik öncesi dönemde Buganda Kralı Suuna tarafından sıcak karşılandılar. Hızlı bir şekilde İslam’a katılım oldu ve Kral Suuna’dan sonra gelen Kral Mutesa I, İslam’ı kabul etti. Ancak 1860 yılında Hristiyan Misyonerler de geldiler ve onlar da, misyonerlerin İncili yayabilmeleri için sömürgeci güçlerin Uganda’yı bir sömürge haline getirmesini istediler. İslam’ın yayılmasına dâhil olan Arap tüccarların gelişi ve sömürgecilerin desteklediği Hristiyan misyonerlerin mevcudiyeti, rekabete ve iktidar mücadelesine yol açtı ve çok geçmeden Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında savaş başladı. Sömürgeci güçlerin de desteği ile Hristiyanlar güçlü duruma geçti ve Müslümanlar, yeniden gruplaşmalarını ve gücü ele geçirmelerini önlemek üzere, Uganda’nın farklı bölgelerine dağıtıldılar. Bu süreç bir yandan Uganda’ya daha yeni tanıtılan İslam’ın hızlı yayılımını kontrol altına alırken, diğer yandan İslam’ın Uganda’ya baştanbaşa yayılmasına yol açtı.

3.2.0 Uganda’da İslami eğitiminin Gelişmesi

İslami eğitimin gelişmesindeki en önemli dönüm noktaları şunlardır:

1. Eğitimde Sömürge Politikası

2. Batı türü eğitime alternatif olarak Medrese eğitimi
3. Laik ve Kuran eğitimini entegre etme mücadelesi
4. Müslümanların Eğitim için devlet tahsislerine erişmeye başlaması
5. İslam Eğitiminin idaresi, yönetimi ve planlaması: UMEA
6. General İdi Amin Dada'nın iktidara geçmesi.

3.2.1 Eğitimde Sömürge Politikası

Sömürge eğitiminin amacı, Batı yanlısı bir Hristiyan Doğu Afrika toplumu yaratmaktı. Sömürgeciler Uganda üzerinde hükümdarlıklarını empoze ettiklerinde, eğitimi Hristiyan Misyonerlerin ellerine bıraktılar. Misyoner okulların başlıca amacı, Afrikalıları Hristiyanlığa dönüştürmekti ve bu nedenle böyle okulların Müslüman çocukları, bunlar dinlerini ren etmedikçe, kendi okullarına kabul etmeleri söz konusu değildi. Aslında bu, İdi Amin'in doğrudan halefi olan ilk Müslüman erkek çocuklardan biri merhum Prof. Yusuf Lule'nin misyoner okuluna gönderilmesi ve Hristiyanlığa geçmesiyle de tanık olunduğu şekilde Uganda'da gerçekleşen bir olaydır.

3.2.2 Medresenin Batı tipi eğitime alternatif olması

Müslümanların, çocuklarının Hristiyanlığa dönüştürülme ihtimallerinin olmadığı farklı tipte okullar ortaya çıkartmaları gerekiyordu. Çözümleri Medrese diye de bilinen Kuran okul sistemi oldu. Medrese, sömürgeci devletin çok fazla dikkat etmediği alternatif bir eğitim sistemi idi. Kuran okulları, İslam'ı müfredatı merkezi olarak vurgulayan tümüyle İslam-Arap eğitimi öğretiyorlardı. Bilim ve teknoloji gibi "dünyevi" konuları öğretmiyorlardı. İlk dört yılda, çocuklara Arapça okumaları öğretiliyor, dualar ezberletiliyor, ve Kuran'ın son kısmının (Juzu Amma) öğretilmesine başlanıyordu. Beş ve altıncı yıllarda çocuklar, Şeriat ve İcma gibi İslami Kanunların diğer yönleri ile tanıştırılıyordu. Bunu takiben İslam Tarihi ve Medeniyetini okuyorlardı. Eğer bu sadece birkaç tane olan ileri Kuran okullarından birinden mezun olularsa, eğitime devam için yurtdışında diğer Müslüman ülkelere gidiyorlardı. Uganda'daki bu birkaç ileri Kuran okulu, Bulemezi'de Tikkalu, Masaka'da Kabigi, Bulemezi'de Katuumu, Butambala'da Lukalu, Batı Nil'de Arua ve Kyaddondo'da Bwayise idi. Kampala'daki Bilal, daha sonra Arap ülkelerinin bağışları ile kuruldu. Bu okullardan mezun olan ve eğitimine devam etme arzusu ve parası bulunan bir talebe, çoğu zaman Doğu Afrika sahiline gidiyordu (Lamu, Zanzibar, veya Mombasa'dan herhangi birine). Eğer çok zeki ise, Mısır, Suudi Arabistan veya Pakistan'a giderek daha çok İslam teolojisi okuması mümkündü. Döndüğünde, doğrudan üstad yapılırdı.

Uganda Kuran okul sisteminden mezun olanlardan sadece yüzde beşi yurtdışına gidiyordu. Geri kalanlar ücreti ile kendilerine bütün bildiklerini öğreten bir üstada bağlanıyordu. Onun evine gidip oda, yatak ve eğitim karşılı-

ğında çalışırlardı. Bu hocalardan en meşhur olanı Şeyh Swaibu Ssemakula olup, Kyadondo’daki Kawempe’de bulunan kendi evine birçok talebe çekerti. Onlara diğler üstatlardan öğrendiklerini öğretirdi. Kendisi Doğu Afrika sahilinden şeyhlerle, özellikle de Şeyh Abdu Samadu ile çalışmıştı. 1950 yılına kadar Şeyh Swaibu Ssemakula birçok diğler şeyhe hocalık yapmış ve onları mezun etmişti.

3.2.3 Laik ve Kuran eğitimini entegre etmek üzere verilen mücadele

Ancak laik batı eğitimi ile İslam eğitiminin birbirini dışladığına inanmayan ileri görüşlü Müslüman grupları mevcuttu. Bir kişi her ikisini de alıp hala iyi bir Müslüman olarak kalabilirdi. “İkili” eğitim sistemi için savaşıarak Müslümanların eğitim ile ilgili görüşlerini değiştirmek üzere bir iç mücadele başlatmaya karar verdiler.

Laik batı eğitiminden nefret eden tutucu Müslümanların korkularını teskin etmek üzere, bu İslami eğitim reformistleri batı laik eğitiminin Kuran okullarına dahil edileceği bir sistem tasarladılar. Uganda’da, bu ilerici grubun lideri Prens Badru Kakungulu idi. Laik batı eğitimi almış olan belirli sayıda Müslümanların yardımı ile, Prens Badru Kakungulu, okulların temel İslam vasıflarını önemli ölçüde değiştirmeden, daha önce sadece İslam eğitimi vermiş olan Kuran okullarına batı eğitimini de tanıttılar. Bu okullar Kuran üzerine kurulu İslam değerlerinin aktarılmasını ön plana çıkartmaya devam ettiler. Ancak Roma alfabesindeki üç R’den müteşekkil batı eğitimi, Kuran okulu müfredatına dahil edildi. Şeyhlerin batı eğitimine karşı savaşmalarına rağmen, bu uzlaşma işe yarıyor gibiydi ve velilerden çoğu bu yeni düzenlemeden çok memnundu.

Kuran okullarına batı eğitimini dâhil etme kampanyasında Prens Badru Kakungulu’nun okulundan olanlar göze çarpıyordu. Bunlara, Mbarara yakınlarındaki Nyamitanga’da daha önce sadece Kuran eğitimi veren bir okula hoca olarak giden Ramathan Gava, Bombo’da ordudan ayrılan askerlerin çocuklarına ders veren Suleiman Sendagire, ve daha önce sadece Kuran okulu olan Bunyoro’daki bir okula hocalık yapmaya giden Asumani Luswaata da dâhildi.

3.2.4 Müslümanların Eğitim için Devlet Tahsislerine Erişmeye başlaması

Müslüman ortamında verilen laik eğitimi destekleyenler, bir dış sosyal güçten ilave kuvvet buldular. Uganda sömürge devleti, belirli sayıda Müslümanların projeyi yürüttüğünü fark edince, laik batı eğitiminin dâhil edilmesi projesine ortak oldu. Müslüman topluluğundaki bu gelişmeler devlet yetkililerini o kadar etkilemişti ki, 1930 yılında Müslüman ilkokullarından öğrencilerin geçebileceği ve buradan da Makerere Üniversitesine gidebilecekleri bir Ortaöğretim okulu kurma kararı aldı. Okul, Nyanjeradde’de açıldı. Sömürge dev-

letin yetkilileri, Müslüman toplumunda eğitim için artan bir talep olduğunu fark ettiler. Zayıf Müslüman toplumu namına konuşmaya ve onları misyonerlerin saldırılarından korumaya başladılar. Müslümanların daha fazla laik okullar açmalarını teşvik ettiler (Eğitim Yıllık raporu 1935).

Ancak 1935 yılına gelindiğinde, Uganda'da batı laik eğitimi veren sadece birkaç Müslüman okulu mevcuttu. Bu eğitimi esas sağlayanlar Kibuli, Kabasanda ve sonra da Bombo idi. Diğer okullar Busoga'da Bukoyo, Ankole'de Nyamitanga, Bunyoro'da Masindi, Batı Nil'de Arua ve Masaka'da Kabukunge idi. Bütün bunlar ilkokul seviyesi eğitimi veriyordu. Kabasanda'daki okul Müslüman Ssaza Reisi, Twaibu Magatto'nun girişimi ve İslam eğitimi ile ilgilenmeye başlayan ve 1926 yılında tamamlanan Kabasanda'daki okulun inşası için tuğla bağışında bulunan Sir Daudi Chwa yönetimindeki Buganda devletinin yardımı ile inşa edildi. Kasabanda'nın ilkokul müdürü İbrahim Muwanga olmuştur.

3.2 5 İslami eğitiminin idaresi, yönetimi ve planlaması: UMEA

1940 yılına gelindiğinde, laik batı eğitimi öğreten Kuran okulları inanılmaz derecede çoğalmıştı. İslam eğitimini düzenlemek ve standardize etmek ve dolayısı ile devlet yardımı almak üzere, Prens Badru Kangulu liderliğindeki Müslüman liderler, devlet fonlamasının kanallize edilebileceği bir tek merkezi organizasyon kurmaları konusunda haberdar edildiler. Aynı zamanda, Ekselansları Ağa Han, Müslümanların toplayacağı bütün parayı kurşuna bağışta bulunacağı sözünü verdi. Bunun üzerine Prens Badru Kakungulu, birçok Afrika Müslüman kurumlarının önde gelen Müslüman liderlerinin 1944 yılında Kibuli'de toplanmasını sağladı, bunlara en büyük gruplar olan Uganda Müslüman Topluluğu, Afrika Müslüman Topluluğu Bukoto-Nateete, ve Kawempe'nin Zuhuli grubu da dâhildir. Çocuklarına kendi okullarında devlet tarafından onaylanmış batı tarzı laik eğitimi verme konusunda işbirliği yapmayı kabul ettiler ve fikirlerini uygulamak üzere öncü bir organizasyon yaratıldılar. Bu organizasyon Uganda İslami eğitim Birliği (UMEA) olarak biliniyordu. Hazırlık çalışması tamamlandıktan sonra, UMEA üç yıl sonra 1947 yılında tescil edildi. Prens Badru Kakungulu başkanlıkla birlikte bunun yönetim kurulu başkanı oldu. Prens Badru Kakungulu'nun Okul arkadaşı ve dostu olan Ramathan Gava, ilk Genel Sekreter oldu. Diğer mütevelli heyeti üyeleri, 1929 yılında Kibuli'de kurulan ve Y.K. Lule'nin merhum babası Abdalla Kironde tarafından idare edilen çeşitli İslami eğitim sekreterliklerini temsil eden Haji Musa Kasule, Juma Mugerwa, Musa Musoke, Şeyh Abdulhiman Mivule, ve Amuli Malende idi.

UMEA'nın kurulması tarihi bir olaydı. Bunu takiben Uganda'daki Müslümanlar artık İslami bir ortamda, Hristiyanlığa dönüştürülme korkusu olmadan laik batı eğitimi alabileceklerdi. Vergi mükellefleri tarafından fonlanan

Hristiyan eğitime benzer bir şekilde, İslami eğitim de vergi mükellefleri vasıtası ile fonlanacaktı. Ülkelerine edindikleri beceriler ile tam olarak katılımda bulunabilecek yeni bir genç Müslüman nesli UMEA okullarından çıkmaya başladı. Müslümanlar daha önce sadece seyirci oldukları kendi toplumlarının geleceğine artık birer katılımcı olarak bakmaya başladılar. Organizasyon Ağa Han’dan, sömürgeci devletten ve Afrikalı Müslümanlardan bağışlar aldı. UMEA, Asya topluluğunun önemli üyeliğine haiz olan Doğu Afrika İslam Sosyal Yardım Cemiyeti (EAMWS) ile birlikte bir ortaklık kurdu ve da İslam eğitimi için fonlara erişimi artırdı.

UMEA, mevcut okulları başöğretmenler atayarak, kurs programlarını yaparak, sınavları hazırlayıp notlayarak ve okulları teftiş etti. Laik bir müfredat başlatan ve UMEA ile ilişkisi bulunan veya UMEA tarafından onaylanmış olan önceki Kuran okullarından birçoğu, devletten finansman aldı. Bu, tasdikli öğretmenlere ödeme yapılmasından, kapital geliştirmesinden, sarf malzemesine ve sömürgeci devletin kalite yönetimine kadar her şeyi içeriyordu. 1956 yılına gelindiğinde, yönetim altındaki devlet tarafından en az onüç UMEA okulu onaylanmış ve yardım görüyordu. 1963–64 yıllarında Obote hükümeti okulların kontrolünü alana kadar, UMEA yüz seksenden fazla ilkokulu, sekiz ortaöğretim okulunu, bir liseyi ve bir tane de öğretmen eğitim kolejini yönetti. 1968 yılına gelindiğinde, aşağıdaki Tablo 1’de görüldüğü gibi Müslümanlar eğitimde önemli ilerlemeler kaydetmişti:

Tablo 6: Kurucu organ ve öğrencilerin dinine göre Uganda’daki ilkokul kayıtları, 1968

Kurucu Organ	Anglikan	Katolik	Müslüman/ Hindu	Diğer	Toplam
Devlet	13,987	8,593	4,010	7,258	33,848
Anglikan	192,581	27,861	13,106	25,301	258,849
Katolik	27,722	215,231	6,075	28,526	277,554
Müslüman	9,962	4,899	22,820	1,130	38,311
Özel	2,615	1,722	723	1,091	6,151
Diğer	4,351	4,213	3,183	5,022	16,949
Toplam	251,398	262,519	49,917	68,328	632,162

3.2.6 General İdi Amin Dada’nın iktidara geçmesi

İslam eğitiminin ilerlemesi, 1970’lerdeki General İdi Amin Dada iktidarı zamanında hız kazandı. General İdi Amin, Müslümanları birleştirdi, birçok okul inşa etti, Müslüman ülkelerden burslar temin etti ve ilaveten Uganda’daki İslam Üniversitesinin ilk adımlarını attı. General Amin’in iktidardan düşmesinden sonra bile, başlatılan ivme devam etti ve Müslüman Toplulukları ya şahıslar veya topluluk tarafından özel olarak ya da Devlet ile ortak sahip olunan birçok kamu okulları kurdu.

4.0 Eğitimde İslam Profili

4.1 Uganda'da Eğitimin Yapısı

Uganda'da eğitimin yapısı, üç belirgin seviyeden oluşur, bunlar başlıca ilk, orta ve yükseköğretim ile birlikte daha üst seviyeleridir. İlköğretim 7 yıllık kapsar ve İlköğretim Bitirme Sınavı olarak da bilinen ulusal bir sınav ile son bulur. Orta seviye, 4 yıl süren ve ulusal bir sınav ile noktalanır, O düzeyi sınavları ve bunu takip eden iki yıllık bir eğitim ile bu eğitimin sonunda daha üst A seviyesi olarak adlandırılan sınavları içerir. Yükseköğretim programları, lisans olmayan fakat A seviyesi diploması sonrası 2 yıllık programları ve A seviyesi diploması sonrası bir yıllık programları kapsar. Bu ayrıca üniversitelerde 3–5 yıllık lisans programlarını da kapsar.

4.2 İslam Eğitimi ile ilgili Detaylı Veri

Eğitime Müslümanların katılım seviyesini anlamamızda ortaya çıkan en büyük engel, dinlere göre dağılımı yapılmış verilerin yokluğudur. Resmi veriler Müslümanların katılımını ifşa etmemektedir ve Müslümanlar da daha henüz kendi verilerini toplayamamışlardır. Bu, Müslümanlar için gelişmeyi zor hale getirmiştir. Bu nedenle bizim sunacaklarımızdan çoğu dürüst bir şekilde yapmış olduğumuz tahminlere dayanmaktadır.

4.3 İlköğretim seviyesinde Müslüman katılımı

Eğitimi Misyonerlerin eline bırakan sömürge politikası yüzünden, Uganda'da kamu eğitimi Devlet ile ilgili menfaat sahibi tarafların, özellikle de dini kurumların ortak girişimi olarak gelişti. Bizim devlet okulu şeklinde isimlendirdiğimiz okulların çoğu dini kurumlar tarafından kurulmuştur, fakat bunlar binaları yapan, öğretmenlere maaşlarını veren ve diğer tekerrür eden giderlerin tamamını ödeyen devlet tarafından finanse edilmektedir.

Dini kurumlar tarafından katkıda bulunulan en önemli kısım, bu okulların inşa edildiği araziler olmuştur. Bazı durumlarda, dini kurumlarda binalar inşa etmişlerdir. Kurucu dini organ genelde yönetim kurulunun %40'ını atar, ve devletin de bu tür okulları yönetmesi için aynı inançtan bir okul müdürü ataması gerekmektedir.

Teorik olarak kurucularına bakılmaksızın bütün devlet okulları bütün çocuklara açıktır. Müslümanlar Hristiyan okullarına gidebilirler veya bunun tersi de olabilir. Ancak yerler kısıtlı ise, o zaman sahiplerin önceliği olacaktır. Buna ilaveten, İslam eğitimi sadece Müslümanlar tarafından kurulmuş olan okullarda öğretilir. Aslında, Hristiyanlar tarafından kurulmuş olan birçok okulda, Müslümanlar dâhil Hristiyan Dini Eğitimi bütün öğrenciler için zorunludur.

Bizim tecrübemize göre ilköğretimden başlayarak Üniversiteye kadar Hristiyan okullarına gidip hala iyi birer Müslüman olarak kalan birçok Müslüman

mevcuttur. Misyoner okullarında İslam’dan Hristiyanlığa dönenler de olmuştur. Aynı durum Müslüman okullarına devam eden Hristiyanlar için de geçerlidir. Ancak, Hristiyanlıktan İslam’a dönenlerin ve bunun tersi durumların miktarını değerlendiremeyiz, çünkü bu konuda hiç bir çalışma yapmış değiliz. Tablo 6, ilkokulları kuruluş organlarına göre göstermektedir:

Tablo 7: Kuruluş organlarına göre ilkokullar: 2005

Kuruluş Organı	Okul sayısı	Okul %’si
Devlet	740	5.45%
Uganda İslami Eğitim Birliği	873	6.43%
Uganda Anglikan Kilisesi	4,707	34.63%
Katolik	4,250	31.37%
Yedinci Gün Adventist	171	1.26%
Veliler	1544	11.37%
Girişimciler	686	5.05%
Diğerleri	560	4.12%
Yanıt verenlerin genel toplamı	13,531	99.68%

Kaynak: Uganda Eğitimi İstatistikî Özeti 2005 MESB

Tablo 6 ile Tablo 4’te bulunan kurum sayılarının rakamları arasındaki tutarsızlık, özel okulların yüksek oranda yanıt vermemesinden kaynaklanmakta olup, bu da *Uganda Eğitimi İstatistikî Özeti 2005 MESB*’de açıkça belirtilmiştir. Anket formuna yanıt vermeyenler arasında, devlet ilkokullarına hala paralel bir sistem yürütmekte olan Kuran Okulları başı çekmektedir. Buna ilave-ten, veli ve girişimci okul olarak atıfta bulunulanların da temelleri dine dayanmaktadır. Bu tür okulların büyük bir kısmı ya Kilise ya da Müslüman arazilerinde yapılmıştır ve bu nedenle açıklanmayan bir kuruluşları vardır. Tecrübelerimize istinaden, Katolik ve Müslümanların okullarının daha büyük bir yüzdesinin veli ve girişimcilere ait olduğunu söyleyebiliriz. Toplam Müslüman İlkokullar hakkında yaptığımız tahmin, ilkokul sayısını rapordaki 873 adete karşı toplam 2000 olarak vermektedir.

Milli Eğitim ve Spor Bakanlığının, Uganda Eğitimi İstatistikî Özeti 2005, dine göre İlkokul eğitiminin geriye kalan rakamlarını detaylandırmamıştır. Ancak Müslüman öğrencilerin ilkokula devamının ulusal oranların altında olduğunu belirtecek hiç bir bulgu yoktur. O takdirde, Müslüman nüfusun oranı %12,3 olduğuna göre, Müslüman öğrencilerin de ilkokulun %12,3’ünü teşkil ediyor olması muhtemeldir. Bu da, ilkokullarda okuyan 7.223.879 öğrenciden 881.313 (%12,3) Müslüman olduğu anlamına gelmektedir.

Ancak, Tablo 6’daki bilgiye dayanarak ve bizim Uganda’da bulunan İslam eğitimine olan yakınlığımız nedeniyle aşağıdaki gözlemlerde bulunabiliriz:

a) Müslümanların yeterli ilkokulları yoktur. Resmi yüzdeleri %12,3 olup ilkokulların sadece %6,43'üne sahiptirler, Müslüman topluluğuna hizmet eden ilkokul sayısında çok büyük bir açık vardır.

b) Bunun bir sonucu olarak ya kolay etkilenilen yaşta Müslüman çocuklar eğitimlerini Hristiyan Kilisesi Misyonerleri tarafından kurulmuş okullarda almaktadırlar veya;

c) Müslüman çocukların büyük bir yüzdesi devlet istatistikleri tarafından yakalanmamış olan özel veya İslam okullarına devam etmektedirler.

Her iki durumda da, ortada acil dikkat gerektiren ciddi bir sorun mevcuttur. Öncelikle, İslam eğitim kurumlarının profilini tesis etmek ve Müslüman çocukların eğitimlerini nerede gördüklerini belirlemek üzere bir çalışma yapılmalıdır. Şu an karanlıktayız. Bu bizim Kuran okullarının sayısını bilmemizi sağlayacak ve kaç çocuğumuzun Kuran okullarından geçtiğini değerlendirecektir. Eğer Müslüman çocuklar Kuran okullarında değilse, o zaman eğitimlerini Hristiyan Misyoner okullarından alıyorlar demektir. Bu da durumu düzeltmek üzere faaliyete geçmemiz gerektiğini açığa çıkartmaktadır.

Son olarak, Uganda'da Devlet rakamları arasında belirlenmiş olan 873 Müslüman ilkokulu hakkında söylenmemiş 2 hikâye mevcuttur. Bu ilkokulların kaliteleri çok düşüktür. Ayrıca bu okullarda İslam'ın öğretilmesi gelişigüze'dir. Bu sorun sonradan tekrar ele alınacaktır. Dolayısıyla, Uganda'da Müslüman ilkokul eğitiminin nitelik ve niceliğini artırmak için faaliyete geçmek gerekmektedir.

4.4 Orta öğretim seviyesinde Müslüman katılımı

İlkokul seviyesindeki Okullara Devlet ve dini kurumlar tarafından sahip olunması, Ortaöğretim okullarına da uzanıyordu. Tablo 8, orta öğretim seviyesindeki durumu özetlemektedir. Burada da dine göre detaylandırılmış veri mevcut değildir ve biz orta öğretim seviyesinde Müslüman katılımının ulusal oranları seviyesine eşit olduğunu, yani %12,3 olduğu varsayımında bulunduk. Böylece 728.562'nin %12,3'ü 89,132 öğrenci demektir.

Tablo 8: Kuruluş organlarına göre ortaöğretim okulları: 2005

Kuruluş organı	Okul sayısı	Okul %’si
Devlet	106	5.41%
Uganda İslami eğitim Birliği	99	5.05%
Uganda Anglikan Kilisesi	400	20.4%
Katolik	333	16.96%
Yedinci Gün Adventist	27	1.39%
Veliler	285	14.53%
Girişimciler	544	27.74%
Diğerleri	167	8.52%
Genel Toplam	1961	100%

Kaynak: Uganda Eğitimi İstatistikî Özeti 2005 MESB

Milli Eğitim ve Spor Bakanlığının *Uganda Eğitimi İstatistikî Özeti 2005*, 4379 ortaokuldan sadece 1961’inin anketi yanıtladığını tahmin etmektedir ve bu da %50’den az demektir. Yanıtlamayanların büyük bir bölümü özel okuldu. Dolayısı ile yukarıdaki tablo, Milli Eğitim Bakanlığının anketine yanıt veremeyen birçok okulu hariç tuttuğundan, hikâyenin sadece bir kısmını anlatmaktadır.

Bizim durumu değerlendirmemize göre Müslümanların oldukça büyük sayıda özel ortaöğretim okulları mevcuttur. Toplamda okul sayısı 750’ye çıkmaktadır. Tablo 7’de rapor edilen 99 Resmi kurumdur. Büyük sayıda okul girişimci veya veli olarak sınıflandırılmıştır. Bunların büyük bölümünün özel mülkiyet altında olmasına rağmen, bunlar Müslüman menfaatlerine hizmet etmektedir. Dolayısıyla, orta öğretimde, Müslüman topluluğu ilkökul eğitiminin daha iyi durumdadır.

Buna ilaveten, Müslüman okulları her yıl yapılan ulusal sınavlarda en iyi performansı gösterenler arasında yer almaktadır. Aslında bazı Müslüman Ortaöğretim okulları, %50’den fazla gayri Müslim öğrenci kaydı almaktadır, çünkü bunlar istenen yüksek okul ücretlerini ödeyebilecek imkânlara sahip yeterli Müslüman öğrenci bulamamaktadır. Birçok Hristiyan veli disiplin ve yüksek akademik başarı açısından çocuklarını Müslüman ortaöğretim okullarına göndermekten memnuniyet duymaktadır.

Orta öğretim seviyesinde, İslam Dini eğitimi öğretilip imtihan edilmekte, İngilizce ve Arapça hem O ve hem de A seviyelerinde imtihana tabi olabilmektedir. Tek problem, öğrenciler İslam eğitimi konusunda İlkokul seviyesinde iyi öğrenim görmemişlerse, orta öğretime gelindiğinde onların etkin olarak bu arayı kapatması için çok geç kalınmış olmasıdır.

Orta öğretim okullarındaki en önemli sorun, bu okulların kalitesini iyileştirmek olup, özellikle de yeni yeni bilim laboratuvarları ve kütüphaneleri inşa etmektir. Öte yandan, verilen yoksulluk seviyeleri ele alındığında, bu seviyede yüksek okul ücretlerinden dolayı orta öğretime kaydolmada başarısız olan veya kayıt sonrası okulu bitirmeden bırakan birçok Müslüman öğrenci mevcuttur.

4.5 Üniversite ve Yüksekokul kurumları seviyesinde Müslüman katılımı

Tablo 5'te belirtildiği üzere, yüksek öğrenim 5 kamu üniversitesi ile 22 özel üniversiteden oluşur. Kamu üniversitelerine giriş tamamen hak edişe dayanır ve gerekli puanı tutturan herhangi bir Müslüman öğrenci, istediği herhangi bir kamu üniversitesine girebilir. Buna ilaveten, İKÖ Uganda'da bir İslam Üniversitesi kurmuş olup, bu da yüksek öğrenime erişimi artırmıştır. Ayrıca Müslümanlar tarafından işletilen Kampala Üniversitesi ve Kampala Uluslararası Üniversitesi olarak 2 özel üniversite daha mevcuttur.

Tablo 9, Üniversite seviyesinde Müslüman Katılımı ile ilgili bir tahmin belirtmektedir.

Tablo 8: Üniversite seviyesinde Müslüman Katılımı.

Kurumlar/Kategoriler	Toplam kayıt	Tahmin edilen Müslüman sayısı	Müslümanların %'si
Makerere Üniversitesi	34,192	4,000	11.7%
Diğer 4 kamu üniversitesi	21,571	2,000	9.0%
Uganda'daki İslam Üniversitesi	4,581	3,500	77.1%
2 Özel Müslüman Üniversitesi	4,175	1,200	24%
19 Özel üniversite	13,631	420	3%
130 yüksekokul kurumu	46,206	2310	5%
Toplamlar	124,313	13,430	10.8%

Eğer resmi yüzdelerde ulusal nüfusun %12,3'ü olarak belirtilen Müslümanların oranı doğru ise, Tablo 10'dan, Müslümanların %10,8 katılım oranı ile yüksek öğrenime neredeyse paylarına yakın bir miktarda iştirak ettikleri anlamı çıkmaktadır. Üniversite eğitimine erişimde engel, sadece üniversitelerin istemekte olduğu ücretler nedeni ile ortaya çıkmaktadır. Bilim ve Teknoloji bölümlerinde devletin desteklediği sınırlı yerlerin haricinde, kamu üniversiteleri bile özel olanlar kadar yüksek ücretler talep etmektedir. Bu nedenle yoksul ailelerden üniversiteyi kazanan zeki Müslüman öğrencilerin desteklenmesi için Müslüman burslarına çok ihtiyaç vardır.

Bilim ve Teknoloji ikinci kritik kısıtlamadır. Çünkü birçok Müslüman okulunda bilim laboratuvarları olmadığından, bu okullardan mezun olan Müslüman öğrenciler Bilim ve Teknoloji Üniversite seviyesindeki mevcut ücretsiz yerlere girememektedirler.

4.6 Uganda’daki İslam Üniversitesi (IUIU)

Uganda’daki İslam Üniversitesi, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) tarafından, İslam kültürü ve medeniyetini Afrika’da tanıtmak ve korumak üzere kurulmuştur. IUIU, İKÖ’nin bir üye ülkesi olan Uganda’da bulunmaktadır ve İngilizce konuşan Afrika ülkelerine hizmet vermesi şartı getirilmiştir. IUIU 1988 yılında Uganda Parlamentosunun bir kanunu ile kurulmuş olduğu için yarı kamu Üniversitesi özel statüsüne sahiptir. Bu, 1922 yılında kurulan Makerere Üniversitesinden sonra kurulan ikinci üniversitedir.

Kuruluşundan itibaren, IUIU Uganda, Kenya, Tanzanya, Malawi, Güney Afrika, Kamerun, Ruanda, Sierra Leone, Swaziland, Hindistan, Mali, Nijerya, Gana ve Mali’den öğrencileri bünyesinde barındırmıştır. IUIU şimdi iki yerleşkeye sahiptir, bunlar sırasıyla Mbale’deki ana yerleşke ve Kibuli’deki Kampala Yerleşkesidir ve toplam 4581 öğrenci olup bunların 2807’si erkek ve 1773 kızdır. IUIU ayrıca Arua’da ve Kampala’da biri Kızlar yerleşkesi olmak üzere iki yerleşke daha kurmaktadır.

Suudi Arabistan’dan Üniversite yönetim konseyi başkanı olan Dr. Omar Abdallah Nasif ve Uganda’dan Rektör olan Dr Ahmad K. Sengendo liderliğinde IUIU şimdiye kadar köklü bir şekilde yerleşmiş bulunmaktadır. Ancak Müslüman mezunların istihdam piyasasında rekabet güçlerini artırabilmek için, üniversitenin tıp ve diğer sağlık bilimleri, mühendislik, mimari, veterinerlik ve tarım ve gıda teknolojisi gibi bilim ve teknoloji programlarını geliştirmesi lazımdır.

5.0 İslam Dini Eğitimi

5.1 Genel eğitim içinde İslam eğitimi

Medresenin laik eğitime entegrasyonu ile, Uganda’da hala 2 tipte okul vardır. İlk olarak devlet Müslüman okulları mevcuttur. Bu okulların personel maaşları devlet tarafından ödenmektedir. Bu okullar Müslüman başöğretmenler tarafından yönetilmekte ve bu tip okulların idarecilerinin çoğunluğu Müslüman olmaktadır. Bu yine de İslam’ın bir ders olarak verildiği özünde laik olan bir okul sistemidir. İslam, orta öğretimde haftada 40 dakikalık 2 ders olarak verilmekte ve İlkokul seviyesinde haftada 40 dakikalık 3 ders olarak öğretilmektedir. Ayrılan bu zaman, etkin İslam yönlendirmesi için yetersizdir.

Teorik olarak, Uganda’da Müslümanlar tarafından tesis edilen laik devlet ilkokul ve ortaokullarında, İslam dini eğitiminin öğretilmesi gerekmektedir. Ulusal Müfredat Geliştirme Merkezi aşağıdaki ders müfredatlarını farklı seviyelerde İslam öğretisi için Hristiyanlığın iki seçme dersi ile birlikte onaylamıştır:

- Uganda’daki ilkokullar için İslam ders müfredatı

- Uganda'daki İlkokul Öğretmen kolejlere için İslam ders müfredatı
- O seviyesi Ortaokulların İslam ders müfredatı
- A seviyesi Ortaokulların İslam ders müfredatı
- O seviyesi Ortaokullar için Arapça Dili ders müfredatı
- O seviyesi Ortaokullar için Arapça Dili ders müfredatı.

Ders müfredatları Uganda İslami Eğitim Birliği ile birlikte Ulusal Müfredat Geliştirme Merkezi tarafından düzenlenmiştir. İslam sınava tabi bir ders olarak ulusal sınavlara dâhil edilmiştir.

İlkokul seviyesindeki en önemli sorun, İslam kurumlarından olan ve İslam Din eğitimi etkin bir şekilde verecek olan İslam öğretmenlerinde aranan vasıfların tanınmıyor olmasıdır. İlkokul seviyesinde devlet politikası, işe alınmak ve devlet bordrosuna girmek için bir öğretmenin Matematik, İngilizce, Sosyal Bilimler ve fen bilimleri gibi birkaç dersi ve bunlara ilaveten İslam din eğitimi öğretebiliyor olmasını gerektirmektedir. Bu, konu hakkında uzman olan ve İslam kurumlarında (medrese) yetişmiş olan İslam öğretmenlerini ehliyetli kılmaktadır. İslam Din eğitimi İngilizce verilip imtihan edilmektedir. Bu, Medreselerden mezun olanlar için bir başka engeli oluşturur. Diğer taraftan, mevcut kamu öğretmen kolejlerinde eğitim görmüş olan öğretmenler, İslam Eğitimi vermek için yeterli derecede teçhiz edilmemişlerdir. Çoğu durumda, bu öğretmenler Kur'anı hatmetmeyi bilmeden ve onun esas dili olan Arapça bilgisinden yoksun olarak seçilmektedirler. Nitelik bakımından yetersiz olan bu öğretmenler sayıca da yetersiz durumda bulunmaktadır.

İslam eğitimi vermek için vasıflı üye bulunmayınca, Müslüman öğrencilerin Hristiyan Eğitimi alma haricinde hiç bir seçenekleri kalmamaktadır. Ulusal İlkokul Bitirme sınavlarında din eğitimi İslam veya Hristiyanlık arasında seçmeli olarak sınava tabi bir derstir ve eğer bir öğrenci her ikisini de alamaz ise, Ulusal sınavlarda dezavantajlı bir duruma düşecektir.

1996 yılında UPE'nin tanıtımı öncesinde, Müslüman veliler her okulda, Okul Aile Birliği (PTA) aracılığı ile çalışarak özel bir İslam öğretmenin maaşını ödemek için ek ücret talep etme yoluna gidiyorlardı. UPE'nin yürürlüğe girmesi ile devlet öğrencilerden Müslüman öğretmenler için olan da dâhil, herhangi bir ek ücret talep edilmesini yasakladı. UPE'nin 1997 yılında yürürlüğe girmesinden itibaren, İslam Dini eğitimi ciddi bir şekilde bozulmuştur.

İslam Din eğitiminin verilmesi, ortaokulda ilkökula göre daha iyi ele alınmaktadır. İslam Din eğitimi İngilizce olarak verilmekte ve sınava tabi bir dersi teşkil etmektedir ve Arapça dili de ayrı ve sınava tabi bir ders olarak öğretilmektedir. Tek ciddi zorluk, kötü rehberliğin, çocukların İslam ve Arapçayı seçmeyi ihmal etmelerine yol açmasıdır. İslam din eğitimi ortaokul seviyesinde kaçırılan diğer öğrenci kategorisi, İslam'ın öğretilmediği Hristiyan or-

taöğretim okullarına girmeye karar verenlerdir. Müslüman öğrencilerin bir kısmının arasında Arapça lisanının zor olduğu gibi yanlış bir inanç mevcuttur ve bu yüzden bu dersi bırakıp başka dersler almaktadırlar. Bütün bu yanlış anlamalar, öğrencilere veliler ve öğretmenler tarafından uygun rehberliğin eksik olmasından kaynaklanmaktadır.

5.2 Özel İslam Enstitülerinde Verilen Dini Eğitim

İkinci tip okullar, İslam okulu modelidir. İslam Okulları 2 paralel müfredat sunmaktadır; uzmanlaşmış İslam müfredatı ve laik ulusal müfredat. İslam müfredatı Tefsir, Hadis, Fıkıh, Tevhit, Arapça Lisanı, Hazreti Muhammed’in hayatı ve benzeri İslami bilimler üzerine yoğunlaşmaktadır. Uganda Kuran Okulları Birliği tarafından ilkokul seviyesindeki İslam İlkokulları için üzerinde anlaşmaya varılan bir ders müfredatı mevcuttur. Uganda Kuran Okulu Birliği, 7 yıla eşdeğer bir okul dönemini takiben İslam İlkokulları Bitirme sınavı uygular. 2006 yılı boyunca, İslam İlkokul Bitirme sınavlarına 120 İslam Okulu girebildi. Ulusal eğitim sisteminde öğretim İngilizce olup, İslam okullarında öğretim ortamı Arapçadır.

7 yıllık İlkokul dönemi sonunda öğrenciler, birisi Uganda Ulusal Sınav Kurulu ve diğeri de Uganda Kuran Birliği olmak üzere iki paralel sınava girerler. Uganda Eğitim Bakanlığı kolay etkilendikleri yaşta çocukların çok yük altında bırakılmasına sebep olduğu gerekçesi ile, Uganda’nın en uç kuzey kısmı olan Arua bölgesinde çok yaygın olduğunu tespit ettiği bu paralel düzenlemeye yakınlarda itiraz etmiştir. İki paralel müfredatı entegre etmek karmaşık bir iş olacaktı gibi durmaktadır. Böyle bir uzman İslam okulunun Uganda’daki geleceği kesin değildir. Uganda’da Müslüman okullarının yönetim ve idaresinden sorumlu olan Uganda İslami Eğitim Birliğinin, Milli Eğitim Bakanlığı ile bir diyalog kurması ve böylece eğer gizli bir gündem yoksa Uganda’daki Medrese sistemini zayıflatacak bir durumun oluşması sorununun dostane yollarla çözümleneceği ümit edilmektedir.

6. İdare Ve Devlet Kademesindeki Müslümanların Profili

Eğitimin amacı, gençlerin içinde doğdukları toplulukta sosyalleşmelerini sağlamaktır. Modern toplumda eğitimin gençleri, anlamlı bir yaşam sürebilecekleri fikirler, beceriler ve inanç ile davranış biçimleriyle sözde teçhiz etmesi ve yaşadıkları toplumun biçimlendirilmesine yardımcı olmalarını sağlaması gerekmektedir. Sömürge ve Sömürge sonrası dönemlerde uzun bir süre boyunca Müslümanlar mühendis, doktor, mimar, avukat, bilim adamı ve diğer iyi geçim sağlayan mesleki becerilerden mahrum bir şekilde toplumun merkezinde yer almaktan uzak kaldılar. Ortaya çıkmakta olan Doğu Afrika sömürge toplumuna katılmak için gerekli olan beceriler, hem laik hem de Hristiyan dini müfredatı okutan belirli sayıda elit okullardan elde ediliyordu. Birkaç bilim

ve teknoloji alanında bazı eksiklerin bulunmasına rağmen, bu trend günümüzde büyük ölçüde tersine çevrilmiştir.

Ancak, idare ve Devlette İslam katılımı, hala toplam nüfusa göre kotasının çok altındadır. Resmi olan nüfus sayımı oranı %12,3'ü gerçek Müslümanların sayımı olarak kabul etsek bile, Müslümanların devletteki oranı hala %12,3'ten aşağıda kalmaktadır. Merkezi Memuriyet Hizmetinden mezun olan memurların yüksek düzeyde profesyonel kadrolarda olan Müslüman yüzdesi %5'ten düşük tahmin edilmektedir. Bütün hâkimler ve savcılar arasındaki Müslümanların yüzdesinin kaba bir tahmini, bunların %3'ten az olduğunu göstermektedir. Devlet bordrosunda olan Müslüman öğretmenler yaklaşık %7'dir. Ordudaki Müslümanlar %5'ten fazla değildir. Aynı durum 78 yerel ilçe idarelerindeki devlet memurları için de mevcuttur.

İdarede ve modern özel sektörde temsilin az olmasının ana nedeni, günümüzde iktidar durumunda bulunan NRM Hükümetinin davranış ve bakışı ile çok yakından ilintilidir. NRM hükümeti iktidara ilk geldiği 1986 yılında, Müslümanlara karşı çok açıktı ve Müslümanlara hem politik düzeyde Kabinede hem de teknik idarenin profesyonel düzeylerinde katılım için birçok fırsat tanıdı. Uganda'da Müslümanlar NRM'yi iktidara getiren ayaklanma savaşı sırasında göze çarpan bir rol oynamışlardır.

Aradan dört yıl geçtikten sonra, 1999 yılında NRM hükümeti kararsız ve gevşek davranmaya başladı. Hükümetin Müslümanlara karşı tavrı tamamen olumsuz olmasa da, değişkenlik gösteriyordu, yer değiştiriyordu ve dışarıdan gelen Müslüman karşıtı baskı gruplarına dayanamamaya başladı. Gelecek İKÖ zirvesinin Kampala, Uganda'da yapılması konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir. Uganda Devletinin kendisi, gelecek yıl yapılacak olan 2008 İKÖ zirvesinin Kampala'da yapılmasını kendi inisiyatifinde teklif etmiştir. Müslümanlara karşı bulunan baskılar sonucunda şimdi Kampala'da bulunan Hükümet zirveye ev sahipliği için yapmış olduğu teklifi geri çekmeyi düşünmektedir, biz şu anda burada konuşurken, İKÖ zirvesi ortadadır. Bu kararsızlık ve Müslüman karşıtı şantajı boyun eğmek, NRM Hükümetinin Müslümanlar ile hem Uganda içinde ve hem de yurtdışı ilişkilerini tanımlamaktadır ve bu idare ve kurumsal yönetime Müslüman ilerlemesinin katılmasını tehlikeye düşürmektedir.

Özel sektörde, Müslümanlar geleneksel aracı sektörüne hem mal ve hem de ticaret açısından hâkim durumdadırlar. Ancak, Bilgi Yönetimine dayanan modern iş sektöründe Müslümanlar hala zayıftırlar. 1990 yılında Dr. Sulaiman Kiggundu'nun liderliğindeki elit bir Müslüman grubu, Greenland Bankasının kurulmasına öncülük etti. Proje başarılı bir şekilde başladı ve modern iş sektöründe Müslüman katılımını canlandırdı. Greenland Bankası aniden çöktü ve

iflase gitmeye zorlandı. Çöküşüne yol açan olaylar ve bunun sonrasında hükümetin olayı nasıl ele aldığı, Greenland çöküşünde komplo endişelerine yol açtı.

Ancak gelecek için umutlandırıcı iki gelişme mevcuttur. Birinci olarak, Müslümanlar devlet kademesindeki zayıf katılımlarının farkındadırlar. Devlet kademelerinde dışlanma sorununu dile getirmekten ve ulusal pastada kendi paylarına düşen atamaların devlet tarafından yapılmasının reddini doğrudan Cumhurbaşkanıya dile getirmekten çekinmemekte ve açık sözlü olmayı öğrenmektedirler. Kısmen haksız davranılmaktan veya ideolojik yönelmelerinden dolayı bazıları muhalif Partiler kurmuş veya böyle partilere katılmıştır, bu da hükümetten daha sert misilleme tedbirlerine yol açmıştır.

İkinci sinyal, hâlihazırda gerçekleşmekte olan demokrasileşme sürecidir. Eğer bu demokratlaşma, tek merkezden yönetmeme, özelleştirme, tıkanıklığın ortadan kaldırılması ve kontrol edilmeme süreçleri tersine döndürülmezse veya yolsuzluk, iltimas ve dostların kayırılması ile tehlikeye atılmazsa, Uganda’nın idaresindeki Müslüman katılımı zaman içinde artacaktır. Demokratikleşme, Hükümeti insanlara karşı sorumlu kılmaktadır ve dolayısı ile onların ihtiyaçlarına karşı duyarlı yapmaktadır.

7.0 Uganda’da İslami Eğitimin Gelişmesi İçin Sonuç ve Öncelikler

Uganda’da İslami eğitimin bu profilinden ortaya çıkan genel görüntü, önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, hala başarısızlıkların ve zorlukların mevcut olduğudur. Olumlu tarafta, İKÖ tarafından Uganda’da İslam Üniversitesinin kurulması, ileri doğru atılmış önemli bir adımdır. Orta seviyede İslam din eğitiminin başarılı entegrasyonu, orta öğretime yatırım yapmış bulunan birçok özel girişimci Müslüman’ın bulunması ve ulusal sınavlarda Müslüman ortaöğretim okullarının üstün performansı bir arada dönüm noktası teşkil eden başarılarıdır.

Ancak Evrensel Devlet İlkokullarındaki ilkokul öğrencilerinin çoğuna etkin İslam eğitiminin verilmesindeki başarısızlık, kritik bir engeldir. Müdahalenin gerektiği en kritik alanlar aşağıdakileri kapsamaktadır:

- Etkin planlamanın yapılabilmesi için İslami eğitim kurumlarını ve Uganda’daki eğitim görmüş Müslümanların profillerini tesis edecek bir seri çalışmanın yapılması.

- Uganda’da bulunan Müslüman ilkokullarının yayılması ve daha iyi hale getirilmeleri

- Mevcut ortaöğretim okullarındaki Bilim Laboratuvarlarının geliştirilmesi

- Uganda’da bulunan İslam Üniversitesinde bilim ve teknoloji dallarının geliştirilmesi

- Uganda Müslüman okullarının planlama ve idaresinden sorumlu Uganda İslami Eğitim Birliğine destek verilmesi.

- Orta öğretim ve üniversite seviyelerinde, yoksul Müslüman ailelerden gelen öğrencileri desteklemek üzere bir Burs Fonu veya kredi programının kurulması.

Birçok zorluğa rağmen, Uganda'daki Müslümanlar eğitimde kaybedilenleri geri alabilmek üzere çok yol kat etmişlerdir. Kendi ülkelerinin geleceğini şekillendirmek için etkin katılım gerekliliğinin tamamen bilincindedirler. Sayılar oyununu ve demokrasiyi hızlı bir şekilde öğrenmektedirler. NRM Hükümeti onları toplumun ana idaresine tam olarak entegre edecektir veya demokratik çözümler içinde alternatif kanallar bulacaklardır.

Bibliyografya

- Sengendo K Ahmad (2002) *Some Salient Feature of 160 years of İslam and the Muslims Community in Uganda* Uganda Müslüman Gençliği Asamblesi tarafından düzenlenen bir Seminerde sunulan çalışma, Kampala.

- Uganda Devleti (2006/2007) *Background to the Budget for Financial year 2006/2007*, Kampala

- Kasozi, Abdu B. K (2007) *The Struggle to deliver utilitarian (secular) education to Muslims in East Africa 1900-1960*, Kampala Yayınlanmamıştır

- Kasozi, Abdu B. K (1986) *The Spread of İslam In Uganda*, Nairobi, Oxford University Press

- Kasozi, Abdu B. K (1995) *The Life of Prince Badru Kakungulu Wassajja*, Kampala: Progressive Publishers

- Milli Eğitim ve Spor Bakanlığı (2005) *Uganda Education Statistics Abstract 2005*, Kampala

- Sergent (1960) *Annual Report of the Department of Education 1935 and 1940*, Uganda

- Nüfus Sekreterliği (2007) *State of Uganda Population, Report 2007*, Kampala

- Uganda İstatistik Bürosu (2006) *Statistical Abstract 2006*, Kampala

- Uganda İstatistik Bürosu (2006) *2002 Uganda Population and Housing Census, Analytical Report, Population Composition*, Kampala

- IMF, ITC, UNCTAD, UNDP WB ve WTO (2006) *Uganda Diagnostic integration Study*